

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

بر پایه نظریه واقع‌گرای

(۱۳۵۷-۱۳۹۴)

دکتر یوسف محمدی

www.ketab.ir

با مقدمه: دکتر مجید بزرگمهری

سرشناسه	: محمدی، یوسف، ۱۳۶۹
عنوان و نام پدیدآور	: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر پایه نظریه واقع گرایی (۱۳۵۷-۱۳۹۴)
مشخصات نشر	: تهران، آرون، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	: ۲۳۸ ص.
شابک	: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۲۳۱ - ۹۸۲ - ۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
مقدمه	: ایران- روابط خارجی- ۱۳۵۷ - ۱۳۹۴
موضوع	: Iran- Foreign relations - ۱۹۷۹ - ۲۰۱۵
شناسه افزوده	: بزرگمهری، مجید، ۱۳۴۲ - مقدمه نویسنده
رده بندی کنگره	: DSR ۱۶۵۰
رده بندی دیویی	: ۳۲۷ / ۵۵
شماره کتابخانه ملی	: ۷۵۷۳۳۵۱

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر پایه نظریه واقع گرایی (۱۳۵۷-۱۳۹۴)

مؤلف: یوسف محمدی

با مقدمه: دکتر مجید بزرگمهری

ناشر: انتشارات آرون

چاپ اول: ۱۴۰۰

چاپ صدف: ۵۰۰ نسخه

۷۵۰۰۰ تومان

نشانی: میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان وحید نظری

نرسیده به خیابان منیری جاوید، پلاک ۱۰۵، واحد ۳، تلفن: ۵۱ - ۶۶۹۶۲۸۵۰

ایمیل: Arvannashr@yahoo.com وبسایت: www.Arvanashr.ir

شابک ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۲۳۱ - ۹۸۲ - ۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

۱۱	 مقدمه
۱۳	 فصل اول: بحث نظری
۱۳	 پیشگفتار
۱۵	 قسمت اول: رویکرد رئالیستی و آرمان گرایی
۱۸	 الف: رئالیسم
۱۹	 رئالیسم چیست؟
۱۹	 گروه گرایی
۱۹	 خود - محوری
۲۰	 قدرت - محوری
۲۱	 مکتب های نظری در درون رئالیسم
۲۱	 رویکرد رئالیستی (واقع گرایی)
۲۲	 محورهای اصلی رئالیسم
۲۳	 آنارشیزم
۲۴	 دولت سالاری
۲۵	 قدرت
۲۵	 عقلانیت
۲۶	 اصل بقا
۲۷	 اصل خودیاری
۲۸	 رویکرد نئورئالیستی
۳۱	 رئالیسم نوکلاسیک
۳۲	 تلفیق سطوح فردی، ملی و بین المللی
۳۴	 نقش میانجی دولت و جامعه در سیاست خارجی
۳۶	 مؤلفه حفظ بقاء در نظریه رئالیسم
۴۰	 کاربست رئالیسم نوکلاسیک برای تحلیل سیاست خارجی ایران

۴۰	منافع و اهداف ملی
۴۱	ب: آرمان گرایی
۴۴	قسمت دوم: اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در پرتو واقع گرایی و آرمان گرایی
۴۴	الف: اصول و مبانی
۴۵	ب: اصول سیاست خارجی در پرتو واقع گرایی
۴۵	نهی سلطه گری و سلطه پذیری
۴۶	همزیستی مسالمت آمیز و صلح طلبی
۴۷	عدم مداخله در امور داخلی کشورها و احترام متقابل
۴۷	تعهد به قراردادهای و قوانین بین المللی
۴۸	ج: اصول سیاست خارجی در پرتو آرمان گرایی
۴۸	استکبارزدایی، ظلم ستیزی و عدالت خواهی
۴۹	حمایت از مستضعفان و جنبش های آزادی بخش
۵۰	حمایت و دفاع از مسلمانان

۵۱	فصل دوم: واقعه تسخیر لانه جاسوسی
۵۱	پیشگفتار
۵۱	قسمت اول: تاریخچه
۵۴	قسمت دوم: روند تحولات تسخیر لانه جاسوسی
۵۵	الف: تقابل دو رویکرد
۵۶	انسجام دانشجویان مسلمان پیرو خط امام
۵۸	قسمت سوم: سرانجام ماجرای تسخیر لانه جاسوسی
۵۸	بحران های داخلی منتهی به پایان گروگان گیری
۵۸	الف: عامل سیاسی
۵۹	نخستین فرستاده های آمریکا به ایران (رمزی کلارک و هنری میلر)
۶۲	در هیئت حاکمه آمریکا دو خط مشی متضاد وجود داشت
۶۴	سناریوهای آمریکائی برای مقابله با بحران گروگان گیری
۶۵	تماس با ایرانی ها از طریق میانجی گری
۶۵	میانجی گری عرفات از سوی سازمان آزادی بخش فلسطین
۶۷	میانجی گری پاپ ژان پل دوم در ماجرا
۷۰	ورود کورت والدهایم، دبیر کل سازمان ملل متحد به ماجرای میانجی گری
۷۲	اعزام کمیسیون سازمان ملل متحد به تهران
۷۸	افزایش فشارهای بین المللی بر ایران
۷۹	صدور قطعنامه علیه ایران
۸۱	ب: عامل اقتصادی
۸۱	محاصره اقتصادی و اخراج دانشجویان ایرانی از آمریکا
۸۴	ج: عامل نظامی
۸۵	زمینه سازی برای شرایط اجتماعی

۸۷	عملیات طبس
۸۹	سرانجام
۹۱	علل و شرایط مذاکره

فصل سوم: جنگ ایران - عراق

۹۳	پیشگفتار
۹۳	قسمت اول: تاریخچه
۹۴	الف: مناقشات سیاسی - تاریخی ایران و عراق
۹۵	تأثیر پیروزی انقلاب بر مناسبات دو کشور
۹۷	قسمت دوم: روند تحولات جنگ ایران - عراق
۹۷	الف: زمینه‌های وقوع جنگ ایران - عراق
۹۷	تأثیر تحولات سیاسی ایران بر روند آغاز جنگ
۹۸	گرایش‌های سیاسی پس از انقلاب در خصوص روند جنگ
۹۹	ب: جهتگیری سیاست خارجی جمهوری اسلامی در دوران جنگ
۹۹	راهبرد انقلابی عدم تعهد: تقابل دو سویه
۱۰۰	عدم تعهد تجدیدنظر طلب: تعامل چندسویه
۱۰۱	ج: اهداف سیاسی ایران در جنگ
۱۰۲	سقوط صدام و نظام بعثی در عراق
۱۰۳	دفاع از مرزها و حفظ تمامیت ارضی و استقلال کشور
۱۰۴	دفاع از موجودیت سیاسی، حفظ و تثبیت نظام
۱۰۴	قسمت سوم: سرانجام ماجرای جنگ ایران - عراق
۱۰۵	بحران‌های داخلی اواخر جنگ ایران - عراق
۱۰۵	الف: عامل سیاسی
۱۰۵	عامل داخلی پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از سوی ایران
۱۱۱	استراتژی آتش‌بس و مذاکرات صلح هیئت‌های حسن‌نیت
۱۱۱	سازمان کنفرانس اسلامی و جنگ ایران - عراق
۱۱۵	شورای همکاری خلیج فارس و جنگ ایران - عراق
۱۱۶	سازمان ملل متحد و جنگ ایران - عراق
۱۱۶	سازمان ملل متحد
۱۱۷	عملکرد شورای امنیت
۱۱۷	شورای امنیت و جنگ ایران - عراق
۱۱۹	درخواست عقب‌نشینی به مرزهای شناخته شده بین‌المللی
۱۲۰	مسئولیت بین‌المللی دولت عراق به لحاظ ارتکاب تجاوز
۱۲۳	توافقات بین‌المللی و پایان جنگ ایران - عراق
۱۲۵	ب: عامل اقتصادی
۱۲۵	وضعیت اقتصادی ایران در جنگ (ایران - عراق)
۱۲۵	پیشینه اقتصادی ایران (قبل از آغاز جنگ)

۱۲۷	وضعیت اقتصادی ایران (در شروع جنگ)
۱۲۹	وضعیت اقتصادی ایران (در طول جنگ)
۱۳۰	وضعیت اقتصادی ایران (در پایان جنگ)
۱۳۲	زمینه‌های اقتصادی پذیرش قطعنامه (۵۹۸)
۱۳۳	ج: عامل نظامی
۱۳۳	بن‌بست تاکتیکی - نظامی در جنوب
۱۳۸	تهاجم نظامی عراق به مناطق تصرف شده
۱۴۲	سرانجام
۱۴۲	تغییر در سیاست خارجی ایران
۱۴۳	پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از سوی ایران
۱۴۴	قطعنامه ۵۹۸
۱۴۵	فصل چهارم: پرونده هسته‌ای ایران
۱۴۵	پیشگفتار
۱۴۵	قسمت اول: تاریخچه
۱۴۶	الف: نهضت هسته‌ای: کاربردها و منافع
۱۴۸	ب: ورود علوم و فنون هسته‌ای به ایران
۱۵۰	قسمت دوم: روند تحولات پرونده هسته‌ای ایران
۱۵۱	الف: فناوری هسته‌ای یا صنعت هسته‌ای
۱۵۲	ب: چرایی نیاز به انرژی هسته‌ای
۱۵۲	جنبه علمی و کارکردی صنعت هسته‌ای
۱۵۴	تحلیل اقتصادی اجتماعی انرژی هسته‌ای
۱۵۷	ج: برنامه هسته‌ای ایران
۱۵۸	چرخش به سوی شمایل تهاجمی
۱۵۸	عوامل پیچیده شدن پرونده هسته‌ای
۱۶۰	مشکل رسیدن به توافق هسته‌ای
۱۶۲	قسمت سوم: سرانجام ماجرای پرونده هسته‌ای ایران
۱۶۲	بحران‌های داخلی منتهی به پایان پرونده هسته‌ای
۱۶۲	الف: عامل سیاسی
۱۶۳	شورای امنیت و پرونده هسته‌ای
۱۶۶	متن بیانیه رئیس شورای امنیت (۲۹ مارس ۲۰۰۶ / ۹ فروردین ۱۳۸۵)
۱۶۹	ب: عامل اقتصادی
۱۶۹	تحریم‌ها علیه ایران
۱۶۹	پیشینه
۱۷۱	اهداف تحریم
۱۷۲	انواع تحریم
۱۷۲	تحریم فراگیر

۱۷۳	تحریم هوشمند
۱۷۳	تحریم‌های ایران جهت جلوگیری از تولید سلاح هسته‌ای
۱۷۴	تحریم‌های سازمان ملل متحد (شورای امنیت)
۱۷۶	قطعنامه‌های شورای امنیت
۱۷۶	قطعنامه ۱۶۹۶ شورای امنیت (۳۱ ژوئیه ۲۰۰۶ / ۹ مرداد ۱۳۸۵)
۱۷۸	قطعنامه ۱۷۳۷ شورای امنیت (۲۳ دسامبر ۲۰۰۶ / ۲ دی ۱۳۸۵)
۱۸۷	قطعنامه ۱۷۴۷ شورای امنیت (۲۴ مارس ۲۰۰۷ / ۴ فروردین ۱۳۸۶)
۱۹۱	قطعنامه ۱۸۰۳ شورای امنیت (۳ مارس ۲۰۰۸ / ۱۳ اسفند ۱۳۸۶)
۱۹۸	قطعنامه ۱۸۳۵ شورای امنیت (۲۷ سپتامبر ۲۰۰۸ / ۶ مهرماه ۱۳۸۷)
۱۹۹	قطعنامه ۱۸۸۷ شورای امنیت (۲۴ سپتامبر ۲۰۰۹ / مهرماه ۸۸) شورای امنیت
۲۰۶	قطعنامه شماره ۱۹۲۹ شورای امنیت (۹ ژوئن ۲۰۱۰ / ۱۹ خردادماه ۱۳۸۹)
۲۱۷	قطعنامه‌های تمدیدی
۲۱۸	منشأ قطعنامه‌های شورای امنیت
۲۱۸	تحریم‌های اتحادیه اروپا
۲۲۰	تحریم‌های صورت گرفته علیه ایران
۲۲۰	تحریم بانک مرکزی ایران
۲۲۱	تحریم نفتی و گازی ایران
۲۲۱	منشأ تحریم‌های اتحادیه اروپا
۲۲۲	تحریم‌های یک‌جانبه دولت‌ها
۲۲۲	تحریم‌های ایالات متحده آمریکا
۲۲۳	منشأ تحریم‌های ایالات متحده آمریکا
۲۲۴	تحریم‌های کنگره آمریکا
۲۲۴	سرانجام
۲۲۵	دوران ریاست جمهوری حسن روحانی
۲۲۷	برنامه جامع اقدام مشترک
۲۲۷	بیانیه نهایی

۲۲۹	منابع و مآخذ
-----	--------------

مقدمه

سیاست خارجی عبارتست از یک استراتژی یا یک رشته اعمال از پیش طرح‌ریزی شده توسط تصمیم‌گیرندگان حکومتی که هدف آن دستیابی به اهدافی معین، در چارچوب منافع ملی و در محیط بین‌المللی است. به‌طور خلاصه می‌توان گفت که سیاست خارجی شامل تعیین و اجرای یک سلسله اهداف و منافع ملی است که در صحنه بین‌المللی از سوی دولت‌ها انجام می‌پذیرد. سیاست خارجی می‌تواند ابتکار عمل یک دولت و یا واکنش آن در قبال کنش دیگر دولت‌ها باشد و در تعریفی دیگر می‌توان این‌طور تعریف کرد که: جهتی را که یک دولت بر می‌گزیند و در آن از خود تحرک نشان می‌دهد و نیز شیوهی نگرش دولت را نسبت به جامعه بین‌المللی، سیاست خارجی می‌گویند.

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از بدو پیروزی انقلاب ۱۳۵۷ تاکنون در کشاکش دو محور "ارزش‌ها و آرمان‌ها" از یک سو و "اولویت‌های منافع ملی و حاکمیتی گروه حکام" از دیگر سو، در نهایت گرایش به واقعیت‌ها برای برون رفت از بحران‌ها را داشته است. طبیعتاً توسل به اصول منطقی "عزت، حکمت و مصلحت" توجیه‌گر اقداماتی مانند حل نهایی بحران لانه جاسوسی آمریکا با آزادی گروه‌گان‌ها و انعقاد قرارداد الجزایر، پذیرش قطعنامه ۵۹۸ در جریان جنگ ایران و عراق و نرمش قهرمانانه منتهی به برجام بوده است. ولی همین نگاه و رویکرد عدم مقابله مستقیم به ایجاد فرصت برای برنامه‌ریزی و نفوذ و ایجاد عمق استراتژیک دفاعی برای جمهوری اسلامی ایران در لبنان، یمن، سوریه، عراق و حتی به صورت شعله زیر خاکستر در بحرین کرده است و با برون رفت از بحران‌ها، بستر حفظ نظام و تداوم حاکمیت بازماندگان انقلابی که تصفیه درونی فراگیری را به جان خریده‌اند، مهیا شده است.

در این کتاب با مطالعه سه موضوع چالشی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر نظریه رئالیسم نو ساختاری، سعی شده است رویکرد نهایی تهران برای برون رفت از چالش‌های مزبور تحلیل بی‌طرفانه شود. موضوع تسخیر لانه جاسوسی (سفارت آمریکا)، جنگ هشت ساله ایران و عراق و پرونده هسته‌ای ایران سه جالش محوری در تاریخ سیاست خارجی ایران بوده است که راه برون رفت از بحران‌ها حاکی از میل حکومتگران به تعدیل موقت در ارزش‌ها و آرمان‌ها و یا به تعبیری منطقی سازی آرمان‌ها دارد تا آتش بحران به نابودی نظام و خروج عنان قدرت از اختیار حکومت‌گران بازمانده انقلاب منتهی نگردد.